

Begunci, priseljenci in etnične manjšine

Predavanje (1. letnik, izredni študij)

12.5.2012

FSD

as. dr. Špela Urh

Predstavitev predmeta

Cilji:

- Prepoznavanje, razumevanje in odzivanje na raznolikosti.
- Prepoznavanje, razumevanje človekovih stisk in kriz, vezanih na družbeno in osebno pogojene okoliščine.
- Kritična in etična (samo)refleksija mišljenja in ravnanja.
- Sposobnost analize družbenega konteksta.
- Razumevanje izkušenj migriranja iz perspektive beguncev, drugih priseljencev.
- Razumevanje izkušenj ljudi, ki so pripadniki etničnih manjšin.

Etnična neobčutljivost na področju socialnega dela

- Odsotnost etničnosti iz področja socialnega dela (teorije in prakse)
- Odsotnost javnih diskurzov o etničnosti

3 vzroki:

1. Kasnejši razvoj stroke v SLO
2. Ozek prostor izobraževanja za SD
3. Vpliv socialistično/komunističnega družbenopolitičnega sistema

Posledice odsotnosti etničnih diskurzov v SD

Etnično neobčutljiva praksa:

- Vrednostno usmerjena praksa
- Asimilacijske (politične) težnje
- Molk – ignoriranje, pasivnost
- Rasizmi v SD

Relevantni pojmi

- Etničnost, etnične meje, etnične skupine
- Etnocentrizem
- Narod, nacija *vs.* etnična skupina
- Tujci
- Človekove pravice
- Asimilacija, multikulturalizem, antirasizem
- Diskriminacija, rasizem

Etničnost

etniija [gr. *ethnos*] – ljudje, ljudstvo

PRIMORDIALNA DEFINICIJA ETNIČNOSTI

- 19. stol.
- kulturne, psihološke, družbene značilnosti populacije (skupen izvor, vrednote in kultura)
- etnične skupine: fiksne, nespremenljive
- etničnost dana z rojstvom (primordialnost)

MODERNA DEFINICIJA ETNIČNOSTI

- od 1960.tih let naprej (vpliv soc. antropologije)
- etnične skupine: rezultat interakcij med najmanj dvema skupinama, ki se med seboj dojemata kot različni (družbeni konstrukt)
- Etničnost – družbeno pripisana lastnost skupinam; spremenljiva, fluidna, kontekstualna

Etnične meje

- MI – ONI
- Meje težko določljive
- Družbeno ustvarjene

Etnična distanca

- tip medetničnega odnosa, ki utrjuje etnične meje, ustvarja in vzdržuje etnocentrizem

Najpogostejše značilnosti etničnih skupin

- pripadajo nižjemu družbenemu razredu,
- izključenost iz trga delovne sile (prevzemanje slabše plačanih delovnih mest, težka zaposljivost zaradi nizke izobrazbe),
- visoka odvisnost od državnih socialnih pomoči,
- pogosta nelegalna dela (»delo na črno«),
- nizka stopnja samozavesti,
- dolgotrajna družbena prikrajšanost, ki se prenaša iz generacije v generacijo

Etnocentrizem

- ideologija, ko pripadniki ene etnične skupine privilegirajo lastno skupino nad vsemi ostalimi
- povečevanje lastnih kulturnih vrednot, prepričanje v lasten kulturni univezalizem
- Pogosta pozicija v SD (slepota za razlike, kulturna neobčutljivost)

Narod/nacija:

- lat. *nasci* - roditi se
- skupen izvor (narod so npr. Nemci, Francozi, Slovenci)
- Lastnosti nacije/naroda:
 - skupna izvorna država (skupno izvorno ozemlje, ekonomija, pravni sistem ...)
 - jezik,
 - kultura,
 - religija,
 - zgodovina

Narod vs. etnična skupina (kot politični kategoriji): etnične skupine imajo skupno potomstvo, nimajo pa močnih političnih sistemov (etniija je potemtakem potencialni narod)

Primer etnične skupine brez lastne države: Romi (*Only Europeans Only!*)

Tujci (»drugi«)

- 2. člen Zakona o tujcih: Tujec je vsakdo, ki nima državljanstva RS.
- Tonči A. Kuzmanić (1999: 11): *Tujec v SLO si že zato, ker imaš napačen priimek, če tvoji dedki prihajajo iz juga, če ješ čevapčiče in če poslušáš sevdalinke ali Azro.*
...

Zgodovinska perspektiva nastajanja koncepta “drugosti”

- Pojav diskurza “drugosti” v obdobju stare Grčije
- gr. *barbaros* - najstarejša oznaka “drugega”
- oznaka za tujce, ki niso razumeli grškega jezika (7., 6. st. pr. n. št.)
- Jezik - določevalec tujosti
- Tujci - simbolno slabši položaj
- Oblikuje se norma “normalnosti” in “nenormalnosti”
- tujci, »drugi« - grožnja obstoječemu redu

Večni “tujci” v SLO (primer Romov)

pogoste medijske reprezentacije: “drugačen način življenja”, “večje družine”, “velike socialne podpore”, “kradejo, streljajo”, “povzročajo številna kazniva dejanja”, “malomaren odnos do okolja”, “zanemarjena naselja”, “negativen odnos do splošnih civilizacijskih vrednot”

Človekove pravice

- od leta 1948 (Deklaracija človekovih pravic)
- zapisane v konvencijah, zakonih, ustavah držav
- Slovenija:
 - 14. člen Ustave RS (enakost pred zakonom)
 - 63. člen ustave RS (prepoved spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti ter prepoved spodbujanja k nasilju in vojni)
 - Zakon o romski skupnosti v Sloveniji (Ur. list RS, 33/2007)
 - Zakon o tujcih (Ur. list RS, 64/2009)
 - Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (Ur. list RS 66/2000 76/2007)
 - Zakon o mednarodni zaščiti (Ur. list RS, 58/2009)
 - Zakon o azilu (Ur. list RS, 61/1999... 51/2006)

Strategija vzgoje in izobraževanja Romov v Republiki Sloveniji (2004)

Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji (2007)

Popis prebivalstva 2002 RS

Slovinci 1.631.363 (83%)	Romuni 122
Italijani 2258	Rusi 451
Madžari 6243	Rusini 40
Romi 3246	Slovaki 216
Albanci 6186	Srbi 38964
Avstrijci 181	Turki 259
Bolgari 138	Ukrajinci 470
Bošnjaki 21542	Vlahi 13
Čehi 273	Drugi 1548
Črnogorci 2667	Neopredeljeni: Jugoslovani 527
Grki 54	Neopredeljeni: Bosanci 8062
Hrvati 35642	Regionalno opredeljeni 1467
Judi 28	DRUGI 12085
Makedonci 3972	Niso želeli odgovoriti 48588
Muslimani 10467	Neznano 126325
Nemci 499	

Načini odzivanja držav na »tujce«

- **ASIMILACIJA**
- **MULTIKULTURALIZEM (KULTURNI PLURALIZEM)**
- **ANTIRASIZEM**

ASIMILACIJA

- težnja po prisilni opustitvi navad in vrednot lastne kulture
- težnja k prevzemanju kulture države gostiteljice

MULTIKULTURALIZEM

3 dimenzije pojma (Lukšič 2010):

- Kulturna/družbena stvarnost - kulturna heterogenost, večkulturalnosti
- Teoretična kategorija, ki označuje specifične odnose med različnimi kulturami
- Političen pojem – multikulturalizem kot politika države do priseljencev in narodnih manjšin

Zgodovina multikulturalizma

- Temelji multikulturalizma v času prvih preseljevanj
- Zlivanje kultur – ločevanje kultur

Multikulturalizem danes

Je proces, sistem odnosov, ki zagotavlja **enakopraven** odnos med **različnimi** (večinskimi in manjšinskimi) skupinami, predvsem med posamezniki na način, ki upošteva, da so kulture proces, in ki se spreminjajo, prepletajo, razhajajo.

Kritika mulikulturalizma kot političnega koncepta

- zanemarja neenakosti, diskriminacije,
- zanika neenaka razmerja moči v družbi,
- ne ukvarja se z vprašanji, kako in zakaj so pripadniki etničnih skupin v manjvrednem položaju v odnosu do večinske družbe
- zgolj poudarja kulturne razlike (past: pretirano romanticiranje)
- ohranjanje obstoječega stanja

ANTIRASIZEM

- Iz kritike multikulturalizma se je v poznih 80. letih 20. stoletja razvil **antirasizem**.
- Osredotoča se na **spremembo** družbenih razmerij moči in procesov, ki v družbi ustvarjajo neenakosti

DISKRIMINACIJA

- PREDSEDEK - neutemeljene , krivične predstave oz. stališča do ljudi
- STEREOTIP- močno zakoreninjeni predsodki

5 stopenj izražanja predsodkov (Allport 1954 v Ule 1999):

- opravljanje, ogovarjanje
- Izogibanje
- diskriminacije (neenaka obravnava)
- nasilje
- genocid

Vzroki za uporabo predsodkov

- mehanizem za vzdrževanje družbenega reda,
- mehanizem za opravičevanje privilegijev in razlik pri dostopnosti do družbenih virov
- mehanizem za vzpostavljanje in vzdrževanje mej lastne skupine, vodilo pri definiranju lastnih vrlin v primerjavi z drugo skupino
- mehanizem za ohranjanje samozadovoljitve lastne skupine (omejevanje oz. preprečevanje intelektualnega razvoja pripadnikov manjšine)
- mehanizem za izražanje moralne dvoumnosti (razcep med odklanjanjem in občudovanjem)

VIR: Thomas H. Eriksen (2002: 25)

Primer (Romi v SLO)

Rom - oznaka za deviantneža, za deviantne situacije

- cigan kot sinonim za tatu (Če nekdo reče »imeli smo cigana v hiši«, to pomeni, da so bili okradeni.);
- cigan kot sinonim za nehigieno, nemaren izgled (Človek, ki je oblečen v raztrgano in umazano obleko, je »vlaški cigan«. Nemarno oblečeni ženski rečemo »ciganica«.);
- cigan kot sinonim za temno barvo kože;
- glagol »ciganiti«, »ociganiti« pomeni nekoga ogoljufati

VIR: Pavla Štrukelj (2004: 66)

SSKJ navaja primere ekspresivne rabe besede cigan, ki temelji na:

- stereotipni predstavi (»pravili so, da cigani kradejo otroke«; »črn kot cigan«; »laže kot cigan«)
- rabo besede v slabšalnem pomenu (»zvit, lahkomiseln ali malopriden« človek).
- rekla, ki veljajo v slovenskem kulturnem prostoru (»je tak cigan« pomeni biti slabo oblečen; »pri nas je kot pri ciganih« pomeni vse je v neredu; »smeje se kot cigan belemu kruhu« pomeni smejati se široko, na vsa usta)
- Ciganico omenja v povezavi s krajo (»ciganico so obdolžili, da je ukradla kokoš«),
- ciganija se v slabšalnem pomenu nanaša na »zelo revno, zanemarjeno stanovanje ali poslopje«. Glagol ciganiti pomeni »goljufati«, »odirati«
- Pridevnik ciganski velja za »nestalen«, »nemiren«.

Pedenjped (Niko Grafenauer)

»Pedenjpedu je piščal kar

čez noč cigan ukral.

Svirilili, svirilili,

niso ga več izsledili.«

DISKRIMINACIJA

- rasizam,
- seksizam,
- homofobija,
- Ksenofobija ...

Negativna – pozitivna diskriminacija

Posledice negativne diskriminacije

- skrivanje identitete
- poistovetenje z vsebino predsodkov
- konformistično vedenje
- občutki manjvrednosti in neustreznosti
- samoponižujoči vzorci obnašanja
- težave na področju dušnega zdravja

Ravni delovanja diskriminacij

- Osebna raven
- Kulturna raven
- Strukturna raven

Vir: Lena Dominelli (1988), Neil Thompson (2001)

- Ponotranjeni rasizem (Camara P. Jones, 2002)

Obvezna IZPITNA literatura

- ▣ Brezigar, S. (2010), »Dobrodošli v Slovenijo, vendar ne zahtevajte preveč!« Izseki iz življenja državljanov tretjih držav na trg delovne sile v republiki Sloveniji. V: Medvešek, M., Bešter, R. (ur.), *Državljani tretjih držav ali tretjerazredni državljani?* Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (142-171).
- ▣ Humphries, Beth (2005): Kako podpreti prosilce in prosilke za azil: praksa in etična vprašanja za strokovnjakinje v socialnem varstvu in zdravstvu v Evropi, *Socialno delo*, 44, 4-5, str.: 277-286.
- ▣ (ur.) Dina Dobovičnik (2005): »Tukaj smo«. Prosilci za azil in begunci v Sloveniji. Konzorcij Živa. Ljubljana
- Kejžar, B., Medved, F. (2010), »Smo res dobrodošli?« Stiki in komunikacija med imigranti in pristojnimi državnimi institucijami. V: Medvešek, M., Bešter, R. (ur.), *Državljani tretjih držav ali tretjerazredni državljani?* Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (92-141).

- Leskošek, V. (2005), Globalne neenakosti, *Socialno delo*, 44, 4-5, 241-249.
- Medved, F. (2010), Slovenska politika integracije – »od prvih do tretjih državljanov«. V: Medvešek, M., Bešter, R. (ur.), *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljeni?* Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja (20-46).
- Urh. Špela (2003): »Anticiganizem v Evropi«. V: *Časopis za kritiko znanosti*. 31. št. 213/214. Študentska založba. Ljubljana

- Zgodba izbrisanega (2010) Proti sistemu ne moreš sam, v: Kogovšek et al. Brazgotine izbrisa, 47-52.
- Zorn, Jelka (2008) Ljudje brez pravice do pravic in vloga socialnega dela, Socialno delo, 47, 3-6.
- Zorn, J. (2005), Strategije zavračanja begunk, beguncev oziroma prosilcev za ali in oseb brez statusa. Socialno delo, 44, 4-5, 259-276.

